

Azınlıkça 77 - Ağustos 2013

Herkül Millas

Kelimeler bazen ihanet eder. Biz onları dost bilip onlarla iç içeyiz, onlarla kendimizi ifade ederiz, onların aracılığıyla çevremizle iletişim kurarız, ama arada ağızımızdan çıkanlar bizim sırlarımızı, gizli kalmalarını istemiş olduklarımızı dosta düşmana fısıldarlar hatta açıkça söylerler. Bu durumlara “ağızımızdan kaçtı” demez miyiz? “Bunu demek istemedim” deriz. Başka kelimeler kullanarak bizi ele veren “hain kelimeleri” yalanlamaya çalışırız. “Aslında ben onu değil bunu demek istemiştım” deriz. Peki, onu değil de bunu demek istemişsek neden “onu” söyledik? Demek ki bizim dışımızda bir komplo söz konusu: kelimelerin kendileri bizim isteğimizin dışında ve bize karşı hareket etmiş olmalı; bizi zor durumda bırakan bir ihanetle karşı karşıyayız.

Psikolojide buna bilinç dışı davranmak derler, “bilinç dışı” ne demekse. Psikanalistlere göre bilinçaltımız konuşmuştur, “bilinçaltı” ne demekse. Ben de “kelimeler ihanet ediyor” diyorum. Böyle diyebiliyorum çünkü söylediklerimizi kanıtlamak durumu söz konusu olmadığında her istediğimizi söyleyebiliriz, kelimeleri istediğimiz gibi kullanırız; çoğumuz öyle yapar. Nasıl olsa sonunda olacak olan aynı kapıya çıkar: Kelimeler zaten bir yerde bizden bağımsız ihanetlerini sürdüreceklerdir. Bu ihanetin örnekleri o kadar çok ve çeşitli ki! Biz konuştuğumuz iç dünyamızı, yalanlarımızı ve kelimelerin ihanetini açığa vuran ikinci düzeydeki bir dil de gündeme geliyor.

Örneğin ağızımızdan “örneğin” ve “mesela” kelimeleri biz farkında olmadan çıkar ve bilmediğimiz ve farkında olmadığımız bir yanımızı ele verir. Çok yakın bir şair arkadaşım, yazarken örnek/örneğin kelimelerini kullanırdı, konuşurken misal/mesela derdi. Tabii ki bu farkın farkında değildi. Ve yazdıkları değil de, ağızından çıkanlar onu ele verirdi: ağızından çıkanlar “yazı dilim zorlamadır” diyordu. Çevresi ve okurları ondan “öz Türkçe” kullanmasını istediklerinden veya kendisi böyle bir isteğin var olduğuna inandığından veya bazı kelimeler moda olduğundan veya bu iki farklı kullanımın ideolojik bir yanının olduğuna inandığından yazarken, yani kullandığı kelimeleri (sözcükleri!) kolay kontrol edebildiğinden, “örneğin” derdi. Bugün benim de yaptığım

gibi. Ama hızlı konuşurken, kelimeler inisiyatifi ele alıp ağzından farklı çıkardı. Ortaya çıkardıkları, görünmek istenmeyen bir kişilikti: kullandığından farklı bir dilin sahibini.

Sizin saygınız “atalarımıza” mı yoksa “ecdadımıza” mı? Ata ve cet aynı kişi mi? Neden sayın siyasi büyüklerimiz farklı kelimeler kullanır? Çünkü kendileri de farkında olmadan kelimelerin esiridirler. Böyle durumlarda kelimeler yalnız kendiliklerinden ağızlarından çıkmaz, kulaklara da farklı biçimde gelirler. Ecdat lafını duyunca yürekleri heyecan, coşku, sevgi ve saygıyla, hatta huşu ile hopleyanlar, “ata” lafını duyunca aynı duyguları hissetmezler. Atalara düşkün olanlar ise “ecdat” edebiyatına düşkün değiller. Kelimelerin farklı oyunlarıdır bunlar. Ata lafı yenidir ve çağdaş bir ideoloji ile ilişkilidir; “ecdat” daha eskidir. Yanlış anlaşılmasın, eski olan ecdat değildir; çünkü “atalar” da aynı biçimde eskidir. Hatta Orta Asya’da binlerce yıl önce var olan “atalar” varsayılır. Böyle bir algı vardır. Hatta Türk Tarih Tezi’ne göre bu atalar ilk insanlardı. Eskilik bir olgu değil bir algıdır: “ecdat” kelimesi daha geleneksel bir dünya görüşü ve Osmanlı ile ilişkilidir, “ata” milli devletle irtibatlı modern bir eskiliktir! Hayali geçmişe bağlı olanların içinde kelimeler böylece egemenliklerini kurarlar, insanları kavga ettirirler, hatta alaya da alabilirler.

Arada da çıkar insanlara doğrudan ihanet ederler. Mesela, Trabzonspor Başkanı İsmail Hacıosmanoğlu, “Şike davası” bağlamında Trabzon’a haksızlık yapıldığını söylüyor ve ardından da, “Ne yani? Biz Rum takımı mıyız, Ermeni takımı mıyız?” diyor. Eleştiriler gelince de lafını düzelterek şunları söylüyor: “Kastım içimizde yaşayan Ermeni, Rum ve Yahudi vatandaşlarımızı üzmemek değildi. Benim de Ermeni, Rum arkadaşlarım var. Benim o sözleri söylemekteki amacım siyasi partilerin Trabzonspor’a yabancı futbol takımı muamelesi yapmalarına tepki göstermekti. Keşke ‘Biz Fransız takımı mıyız, İspanyol takımı mıyız’ diye sorsaydım, amacımı daha iyi ifade etmiş olurum.”

Bu örnekte kelimeler bu başkana çok kötü bir oyun oynadılar. Birkaç gol attılar ona. En başta “kastım vatandaşlarımızı üzmemek değildi” derken kullandığı kelimeler söylediklerinin ne anlama geldiğini hala anlamadığını ele verdiler. Sorun birilerini üzmüş olması değil, iç dünyasının ortaya çıkmasıdır. Üzülen vatandaşlar yok aslında. Durumu anlayanlar var: “Rum ve Ermeni” kelimelerinin “yabancı” anlamında kullanıldığını gördüler. Ama bunu zaten biliyorlardı, yeniden hatırlatılmasına pek şaşırmadılar. Ama daha kötüsü var. Devamında “Keşke Fransız, İspanyol takımı mıyız” deseydim kelimeleri dökülmüş. Yani “yabancılara” haksızlık yapılması normal sayılmış! Ve böylece mesele artık haksızlığa karşı çıkmak olmuyor, sorunumuz haksızlığı yapacağımız “yabancıyı” bulmak oluyor! Rum ve Ermeni bu kez yerini Fransız ve İspanyol’a bırakmış.

Bu kelimeler haksızlığın nasıl meşru bir eyleme dönüştüğünün güzel bir örneği veya isterseniz güzel bir misali. Eski veya yeni kelime, pek fark etmiyor bu bağlamda. Yabancı hep yabancı.

“Yabancı”nın eski ve yeni Türkçesi yok. Bu değişmemiş. Yalnız arada Rum/Ermeni oluyor, sonra Fransız/İspanyol. Ve sonra haksızlık meşru sayılıyor. Kelimeler ihanet etmese bunlar hiç ortaya çıkar mıydı?

[azınlıkça](#)

*